

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ПОГОДЖЕНО

Декан гуманітарно-педагогічного
факультету

_____ Інна САВИЦЬКА
«__» _____ 2025 р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри педагогіки (в.о.)

_____ Лідія ЧЕРЕДНИК
«__» _____ 2025 р.

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ
ОСВІТИ**

Спеціальність: 011 «Освітні, педагогічні науки»
Освітньо-професійна програма: «Педагогіка вищої школи»
Орієнтація освітньої програми: «Освітньо-професійна»

Гарант освітньої програми _____ к.п.н. Олег ЄРЕСЬКО

Керівник магістерської роботи _____ к.п.н. Лідія ЧЕРЕДНИК

Виконав: _____ здобувач освіти Ольга КУЧЕРЕНКО

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Гуманітарно-педагогічний факультет

Кафедра педагогіки

Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр

Спеціальність: 011 «Освітні, педагогічні науки»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри педагогіки

д.п.н. _____ Р.В. Сопівник

«__» _____ 2024 року

ЗАВДАННЯ

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

студенту **Ользі КУЧЕРЕНКО**

1. Тема магістерської роботи: «Особливості формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти». Затверджена наказом ректора НУБіП України від 25.11.2024 р. за № 2095 С.

2. Термін подання завершеної роботи на кафедру: 20.10.2025 р.

3. Вихідні дані до магістерської роботи: Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Положення про підготовку і захист магістерської роботи у Національному університеті біоресурсів і природокористування України; посібники, словники, довідники, методична, наукова література відповідно до теми дослідження.

4. Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Схарактеризувати формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти як проблему сучасності.
2. Визначити зміст і структуру поняття «полікультурна компетентність».
3. Визначити організаційно - педагогічні умови формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти.
4. З'ясувати зміст, форми і методи реалізації організаційно-педагогічних умов формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти.
5. Організувати дослідження визначеної проблеми, підібрати діагностичний інструментарій та провести констатувальний етап експерименту.
6. Сформулювати методичні рекомендації з формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти.

Дата видачі завдання: 20.10.2024 р.

Керівник магістерської роботи _____ Л. Чередник

Завдання прийняв до виконання _____ О. Кучеренко

РЕФЕРАТ

Магістерська робота на тему: «Особливості формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти».

Обсяг і структура магістерської роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, переліку джерел інформації (59 одиниць, у тому числі іноземною мовою) та додатків (4). Загальний обсяг дорівнює 66 сторінок, містить 3 таблиці, 11 рисунків, у тому числі діаграм.

Ключові слова: *здобувачі фахової передвищої освіти, компетентність, полікультурність, полікультурна компетентність.*

У першому розділі проведено аналіз наукових джерел та соціокультурних тенденцій сучасності, що підтвердило актуальність проблеми формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти. У сучасних умовах глобалізації здатність до ефективної міжкультурної взаємодії, толерантного ставлення та усвідомленого сприйняття культурного різноманіття виступає ключовим чинником професійної та соціальної успішності студентів. Виявлено, що недостатній рівень полікультурної підготовки може ускладнювати професійну діяльність і процес соціальної адаптації, що підкреслює необхідність системного розвитку даної компетентності на етапі передвищої освіти.

Уточнено зміст полікультурної компетентності як інтегрованого утворювального феномена, що охоплює когнітивний компонент (знання про культури та міжкультурну комунікацію), ціннісний компонент (толерантне ставлення, повага до культурної різноманітності) та поведінковий компонент (комунікативні навички, здатність до адаптивної взаємодії). Встановлено, що полікультурна компетентність є динамічною структурою, формування якої потребує поетапного й цілеспрямованого педагогічного супроводу.

У ході дослідження визначено основні організаційно-педагогічні умови, що сприяють розвитку полікультурної компетентності:

1. Створення полікультурно орієнтованого освітнього середовища;
2. Забезпечення можливостей для міжкультурної взаємодії та набуття практичного досвіду;
3. Формування мотиваційно-ціннісної основи культурної відкритості.

Ці умови спрямовані на регуляцію освітнього процесу, стимулюють міжособистісну взаємодію та сприяють усвідомленому засвоєнню культурних цінностей. Було встановлено, що ефективність формування полікультурної компетентності значною мірою залежить від використання різноманітних форм і методів навчання, таких як лекційно-семінарські заняття, практичні тренінги, рольові ігри, міжкультурні дискусії, інтерактивні вправи, а також участь у культурних та волонтерських заходах. Такий комплексний підхід забезпечує розвиток усіх компонентів компетентності та стимулює внутрішню мотивацію студентів до міжкультурної взаємодії.

Організація дослідження включала вибір і апробацію діагностичних інструментів для оцінювання рівня полікультурної компетентності. Констатувальний етап експерименту показав, що студенти демонструють достатній рівень знань про культурне різноманіття, тоді як ціннісний і поведінковий компоненти формуються менш системно. Виявлено, що активна участь у соціокультурних та міжкультурних заходах сприяє підвищенню загального рівня компетентності.

На основі результатів дослідження розроблено методичні рекомендації, що передбачають комплексний підхід: інтеграцію полікультурного компоненту в навчальні програми, використання інтерактивних методів навчання, організацію міжкультурних практик, тренінгів і проєктів, а також формування розвивального освітнього середовища. Реалізація цих рекомендацій сприятиме підвищенню ефективності формування полікультурної компетентності та розвитку соціальної й професійної адаптивності студентів.

Результати дослідження було представлено на Всеукраїнській студентсько-учнівській науково-практичній конференції «Сучасна гуманітарна наука в інтерпретації молодих дослідників» (м. Київ, 10 квітня 2025 р.)

1. Кучеренко О.В., Чередник Л.М. Актуальність проблеми формування полікультурної компетентності здобувачів освіти. *Сучасна гуманітарна наука в інтерпретації молодих дослідників*. Київ, 10.04.2025 р. С. 155-157. Режим доступу: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u278/zbirnik_2025_ostanniy.pdf

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ	11
1.1. Формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти як проблема сучасності.....	11
1.2. Зміст і структура поняття «полікультурна компетентність».....	17
Висновки до розділу 1.....	23
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ	
2.1. Організаційно - педагогічні умови формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти.....	24
2.2. Зміст, форми і методи реалізації організаційно-педагогічних умов формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти.....	30
Висновки до розділу 2.....	34
РОЗДІЛ III. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ	36
3.1. Організація дослідження.....	36
3.2. Методичні рекомендації з формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти.....	45
Висновки до розділу 3.....	50
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53
ДОДАТКИ	60

ВСТУП

Прагнення української освіти досягти рівня провідних країн світу та інтегруватися в міжнародний освітньо-науковий простір є ключовим завданням сучасного етапу її розвитку. Це зумовлює потребу в оновленні змісту педагогічної освіти, підвищенні її якості, а також удосконаленні підходів до підготовки викладачів вищої школи з урахуванням полікультурного середовища. Ці цілі чітко окреслені в «Національній доктрині розвитку освіти»[28], яка наголошує на важливості формування демократичного світогляду, поваги до культурного різноманіття, традицій, мов і релігій народів світу.

Одним із головних пріоритетів української освітньої системи є орієнтація на всебічний культурний розвиток особистості. Йдеться про підготовку не лише фахівця високої кваліфікації, а й культурно освіченої людини, здатної до конструктивного діалогу та співпраці з представниками різних національностей, релігій і культур у контексті демократичних і гуманістичних цінностей. Освіта стає рушієм культурних змін і оновлення соціально-економічних засад суспільства.

Реалізація потенціалу молоді неможлива без підготовки професійних фахівців, які здатні працювати в умовах культурного різноманіття. Це сприяє підвищенню загального рівня культури особистості. У багатонаціональному суспільстві полікультурна освіта набуває особливого значення: сучасна педагогіка має враховувати як етнокультурний досвід, так і забезпечувати умови для ознайомлення з іншими культурами, формування толерантного ставлення.

Реалізувати ці завдання можливо лише за умови визнання полікультурності одним із базових дидактичних принципів нарівні з науковістю, системністю, послідовністю та практичною спрямованістю навчання. Принцип полікультурності буде дієвим тільки тоді, коли він стане

наскрізним у всій методичній системі освіти. Це потребує глибокого теоретичного опрацювання та практичного впровадження.

Ідея полікультурності широко представлена в низці ключових державних документів України. У них акцентується увага на важливості ознайомлення кожної особистості як з культурною спадщиною народів, що проживають на території України, так і з надбаннями світової культури. Ці принципи закріплені у таких нормативних актах, як Конституція України, Національна доктрина розвитку освіти, Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), а також Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти.

Аналіз досліджень науковців сприяв визначенню того факту, що вивчення полікультурної компетентності активізувалася у 80-90 роках ХХ століття, про що свідчать напрацювання зарубіжних науковців Г. Бейкера, Д. Бенкса та С. Бенкса, У. Боос Нюннінга, Р. Гарсія, Х. Гепферта, К. Ірвін, В. Міттер, Т. Рюлькер, та інш. До питання полікультурної компетентності у різні періоди звертались С. Авхутська, О. Березюк, Л. Васютенкова, Л. Воротняк, Л. Гончаренко, М. Клепар, О. Кондратьєва, В. Кузьменко, О. Прохоров, О. Смолянінова, І. Соколова, О. Щеглова, В. Стинська, О. Чінчой та інш.

Разом із тим, питання полікультурної підготовки майбутніх викладачів закладів вищої освіти поки що не отримало належного теоретичного опрацювання, незважаючи на велику кількість вітчизняних та зарубіжних досліджень з визначеної проблеми.

Мета дослідження: визначити та обґрунтувати ефективні підходи, умови й методи формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти, спрямовані на їхній професійний і особистісний розвиток у багатокультурному середовищі.

Об'єкт дослідження: процес формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти.

Предмет дослідження: педагогічні умови, принципи, форми та методи, що забезпечують ефективне формування полікультурної компетентності у здобувачів фахової передвищої освіти.

Завдання дослідження:

1. Схарактеризувати формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти як проблему сучасності.
2. Визначити зміст і структуру поняття «полікультурна компетентність».
3. Визначити організаційно - педагогічні умови формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти.
4. З'ясувати зміст, форми і методи реалізації організаційно-педагогічних умов формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти.
5. Організувати дослідження визначеної проблеми, підібрати діагностичний інструментарій та провести констатувальний етап експерименту.
6. Сформувати методичні рекомендації з формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти.

Для реалізації поставлених у дослідженні завдань було використано наступні **методи дослідження:**

теоретичні – аналіз наукової літератури з метою визначити теоретичні засади проблеми формування полікультурної компетентності здобувачів освіти, визначити й обґрунтувати систему роботи по формуванню полікультурної компетентності здобувачів передвищої фахової освіти; *діагностичні* – анкетування, тестування, що дало можливість розробити систему роботи з формування полікультурної компетентності; педагогічний експеримент (констатувальний) – з метою з'ясувати вихідний рівень сформованості досліджуваного компонента у здобувачів передвищої фахової освіти, визначити оптимальні методи впливу на формування досліджуваного компонента; методи математичної обробки даних – з метою перевірки ефективності проведеної експериментальної роботи.

Новизна отриманих результатів дослідження:

1. Розроблено систему роботи з формування у здобувачів передвищої фахової освіти полікультурної компетентності, теоретично обґрунтовано її змістове наповнення та особливості реалізації.

2. Визначено структурні компоненти, охарактеризовано критерії, відповідні показники та рівні сформованості у здобувачів освіти полікультурної компетентності.

3. Уточнено зміст понять *«компетентність»*, *«полікультурна компетентність»*, *«передвища фахова освіта»*, *«педагогічні умови»*.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що: підібрано, розроблено діагностичні методики для визначення рівня сформованості полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти, проведено констатувальний зріз на визначення рівня сформованості полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти.

Структура дослідження: робота складається з вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (59) та додатків (4).

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1. Формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти як проблема сучасності

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується посиленням культурного різноманіття та зростанням інтенсивності міжкультурної комунікації, що зумовлює потребу у фахівцях, здатних ефективно діяти в полікультурному середовищі. У цьому контексті формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти стає не лише педагогічним завданням, а й важливою соціальною та культурною необхідністю. Полікультурна компетентність охоплює знання про особливості культур різних народів, уміння налагоджувати міжкультурну взаємодію, толерантне ставлення до відмінностей та готовність до конструктивного діалогу в умовах культурного плюралізму.

Аналіз наукових джерел (О. Пометун, І. Бех, Н. Бібік, А. Хуторський, М. Вуган) свідчить про те, що полікультурна освіта розглядається як інтегрований процес, який поєднує виховання толерантності, розвиток комунікативних навичок, формування ціннісних орієнтацій і здатності діяти у глобалізованому світі. Дослідники підкреслюють, що для фахової передвищої освіти актуальною є інтеграція міжкультурного компонента в професійну підготовку, що дає змогу не лише підвищити рівень загальної культури майбутнього спеціаліста, але й розширити його світогляд та адаптивні можливості.

Сучасні підходи до формування полікультурної компетентності передбачають використання інтерактивних технологій навчання (дискусії, рольові ігри, проектна діяльність), залучення студентів до міжнародних освітніх програм, міжкультурних заходів та онлайн-співпраці з

представниками інших країн. Особливого значення набуває міждисциплінарний підхід, коли культурологічний, мовний і професійний компоненти інтегруються в єдину освітню траєкторію.

В українських реаліях ця проблема набуває особливої гостроти у зв'язку з процесами євроінтеграції, міграційними викликами та потребою формувати громадян, здатних до продуктивної взаємодії у багатокультурному суспільстві. Таким чином, підготовка здобувачів фахової передвищої освіти з високим рівнем полікультурної компетентності є одним із пріоритетних напрямів модернізації освітньої системи.

Необхідність формування полікультурної компетентності знаходить відображення в низці нормативно-правових документів України, зокрема в Законі України «Про освіту» (2017), Законі «Про вищу освіту» (2014), Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року (2012), Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті (2002), а також у «Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції до європейського освітнього простору» (2004) та інших.

Аналіз міжнародних конвенцій, угод та національних нормативних актів дозволив визначити низку документів, що підтверджують прагнення європейської та світової спільноти до утвердження толерантних засад міжкультурної взаємодії. Серед них: Європейська культурна конвенція (1954), Європейська хартія регіональних мов і мов національних меншин (1992), Декларація «Про плюралізм у ЗМІ та розмаїття інформаційного змісту» (2007), Резолюція про європейське співробітництво в галузі освіти (1989), Рекомендації Ради Європи щодо створення Європейського простору вищої освіти (2003), Рекомендація про культури діаспор (2004) тощо.

Окремої уваги заслуговує Загальна декларація ЮНЕСКО про культурне різноманіття, ухвалена Генеральною конференцією ООН з питань освіти, науки і культури, а також Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження [19].

У цьому документі підкреслюється, що повага до культурного різноманіття, толерантність, діалог і співпраця на основі довіри та взаєморозуміння є надійною запорукою міжнародного миру та безпеки.

Вітчизняні науковці приділяють значну увагу досліджуваній проблемі пошуку шляхів рівноправного існування людей різних етносів, народів, національностей (М. Драгоманов, Л. Гончаренко, В. Кузьменко, К. Ушинський, С. Русова, Г. Ващенко та інш.).

Звернення класиків української педагогічної думки до проблеми міжетнічної єдності й полікультурності свідчить про глибоке історичне коріння цієї теми. Погляди М. Драгоманова, спрямовані на пошук універсальних, наднаціональних цінностей, можна розглядати як передтечу сучасної концепції міжкультурного діалогу, що є ключовою у глобалізованому світі. Його ідея «всесвітньої правди», спільної для всіх народів, перегукується з сучасними підходами до формування толерантності, поваги до прав людини та розуміння культурного розмаїття як ресурсу розвитку суспільства, а не джерела конфліктів.

Позиція С. Русової, яка акцентувала на важливості пізнання дітьми власної національної культури, відповідає сучасним принципам культурної ідентичності у полікультурному вихованні. Вона фактично заклала підґрунтя для сучасної педагогічної парадигми, згідно з якою усвідомлення своєї культурної спадщини є необхідною умовою для відкритості та поваги до інших культур[33]. Такий підхід не лише розвиває інтерес до культурного різноманіття, а й формує здатність до порівняльного аналізу, критичного мислення та інтеграції загальнолюдських цінностей у світогляд особистості.

Таким чином, ідеї М. Драгоманова та С. Русової є актуальними й сьогодні, оскільки вони не лише передбачили сучасні тенденції у сфері полікультурної освіти, а й запропонували гуманістичні орієнтири, здатні забезпечити гармонійне співіснування в багатокультурному суспільстві.

Отже, історичні підходи, сформовані у працях М. Драгоманова та С. Русової, стали цінним підґрунтям для подальшого розвитку педагогічної

думки у сфері полікультурної освіти. Їхні ідеї про поєднання національної самобутності з відкритістю до світової культурної спадщини знайшли своє продовження в сучасних наукових дослідженнях, нормативно-правових актах і міжнародних документах [33]. Сьогодні проблема формування полікультурної компетентності здобувачів освіти розглядається крізь призму глобалізаційних процесів, інтенсивної міжкультурної взаємодії та потреби в підготовці фахівців, здатних ефективно працювати у багатокультурному середовищі. Таким чином, історичні концепції не лише зберегли свою актуальність, а й стали основою для формування сучасних стратегій полікультурного виховання.

У сучасних умовах формування полікультурної компетентності стає однією з ключових вимог до освітніх систем, особливо у фаховій передвищій та вищій освіті. Це зумовлено не лише внутрішніми соціокультурними процесами в Україні, а й активною інтеграцією держави в європейський та світовий освітній простір. Виклики глобалізації, міграційні процеси, розширення міжнародного співробітництва створюють ситуацію, коли майбутній фахівець повинен володіти не лише професійними знаннями, а й умінням ефективно взаємодіяти з представниками різних культурних і мовних спільнот.

У цьому контексті сучасні дослідження все більше акцентують на інтеграції культурологічного компоненту в освітній процес, використанні інноваційних методів і технологій, що сприяють розвитку міжкультурної комунікації, емпатії та толерантності. Важливою тенденцією є перехід від епізодичного ознайомлення з іншими культурами до системної, цілеспрямованої роботи, спрямованої на формування світогляду, що поєднує національну ідентичність із глобальною громадянською позицією.

У сучасних умовах глобалізації, зростання академічної мобільності та міжкультурних контактів особливого значення набуває формування полікультурної компетентності у здобувачів освіти. Як підкреслює В. Бондар, культурна компетентність виступає складовою професійного стандарту

педагога та передбачає «здатність поважати українську культуру, цінувати різноманіття та мати усвідомлену національну ідентичність» [8].

Науковець Р. Кравець запропонував модель розвитку мультикультурної педагогічної компетентності, яка включає чотири етапи становлення — від несвідомої некомпетентності до несвідомої компетентності. Їхні експериментальні дослідження довели ефективність інтегрованого підходу до професійної підготовки майбутніх педагогів [21].

У сучасних умовах глобалізації та інтеграційних процесів особливої актуальності набуває проблема толерантності, яка виступає однією з ключових складових поняття полікультурності. Сьогодні практично кожна людина стикається з необхідністю взаємодії з носіями інших культур і традицій, що зумовлює потребу у вмінні встановлювати ефективний комунікативний контакт та налагоджувати конструктивну співпрацю. Полікультурна освіта, покликана сформувати відповідний світогляд, має велике значення, оскільки в її центрі перебуває людина як вища цінність.

Як зазначають С. Авхутська та В. Андрущенко, в умовах кризи духовності, загострення міжетнічних суперечностей, переоцінки цінностей, а також соціально-економічної та політичної нестабільності в Україні особливу роль відіграють освітні установи всіх рівнів. Саме на них покладається завдання відродження духовного потенціалу нації, забезпечення полікультурного виховання, підтримання суспільного миру, збереження культурних традицій і моральних засад. У таких обставинах освіта має спрямовувати увагу на вивчення культурної спадщини різних народів, адже культура є тим середовищем, у якому формується й духовно загартовується особистість [2; 3].

Узагальнений огляд наукових підходів до визначення актуальності проблеми формування полікультурної компетентності подано у таблиці 1.

Таблиця 1

Узагальнені підходи до визначення актуальності проблеми формування
полікультурної компетентності

Автор(и)	Рік	Основні положення / внесок
В. Бондар [8]	2021	Полікультурна компетентність є складовою професійного стандарту педагога; передбачає повагу до української культури, усвідомлену національну ідентичність та цінування різноманіття.
Р. Кравець [21]	2017	Розроблено модель розвитку мультикультурної педагогічної компетентності (чотири етапи: від несвідомої некомпетентності до несвідомої компетентності); експериментально доведено ефективність інтегрованого підходу.
І. Козубовська, І.Іваничко, Л.Галаєвська [11]	2019	Акцентують увагу на ролі викладачів у формуванні полікультурного середовища; вважають вивчення іноземних мов та міждисциплінарну інтеграцію ключовими чинниками розвитку компетентності.
Я.Гулецька (2008), О.Гуренко (2007), С.Кірсанова (2020)		У глобалізаційному контексті поняття «міжкультурна компетентність» розширюється; потрібне врахування нових викликів міжнародної взаємодії.
В.Компанієць (2004), І.Хоковська (2017)		Формування «відкритих фахівців», здатних до міжкультурного діалогу і толерантної взаємодії, є пріоритетом сучасної освіти.

Таким чином, науковці сходяться на думці, що полікультурна компетентність є не лише важливою складовою професійної підготовки, а й необхідною умовою інтеграції української освіти до світового простору. Отже, полікультурна освіта в умовах глобалізаційних викликів постає не лише як інструмент міжкультурного діалогу, а й як ключовий чинник формування духовно багатой, толерантної та соціально відповідальної особистості, здатної зберігати культурну спадщину й водночас інтегруватися у світовий простір.

1.2. Зміст і структура поняття «полікультурна компетентність»

Сучасні процеси глобалізації, міжкультурної інтеграції та посилення комунікаційних зв'язків між народами зумовлюють необхідність переосмислення ролі освіти у формуванні здатності особистості до ефективної взаємодії в полікультурному середовищі. У цьому контексті особливої актуальності набуває поняття «полікультурна компетентність», яке поступово утвердилося у педагогічній науці як ключова характеристика професійної підготовки здобувачів освіти.

Феномен полікультурності почав активно досліджуватися лише з середини ХХ століття, проте вже існує безліч наукових праць, які аналізують поняття «полікультурна компетентність», її структурні елементи, зміст та сутність. Проблемам полікультурного виховання та розвитку полікультурної компетентності, зокрема, присвячено роботи як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, таких як Р. Агадулліна, Г. Беннет, Л. Воротняк, Т. Говард, Л. Гончаренко, Г. Дмитрієв, А. Зубко, І. Лощенова, З. Малькова, Л. Перетяга, І. Соколова, Є. Степанов, Л. Супрункова, Г. Суткевич, У. Фокс, А. Хупсарокова, О. Щеглова, Н. Якса та інші.

Для визначення змісту ключового поняття нашого дослідження – полікультурна компетентність – нам потрібно визначити зміст його компонентів – компетентність і полікультурність.

Поняття «компетентність» розкрито у напрацюваннях Н. Авшенюк, О. Антонова, Н. Бібик, М. Головань, Т. Десятов, Л. Дяченко, О. Марущак, Л. Маслак, Н. Постригач, Л. Пуховська, О. Сулима та інші.

Основні підходи до визначення поняття «компетентність» у напрацюваннях науковців можемо скомпонувати наступним чином:

1. Інтегративна характеристика особистості. Такого підходу до визначення поняття компетентності дотримується Н. Яциніна, яка вважає компетентність інтегральною характеристикою особистості, що визначає здатність вирішувати проблеми в реальних життєвих ситуаціях,

використовуючи знання, досвід та систему цінностей. На думку науковиці, компетенція - це складові цієї інтеграції: знання, уміння, досвід, які формують готовність до діяльності [54]. Подібне трактування презентує також І. Красновська, яка вважає, що компетентність – це не просто знання, а інтеграція теоретичних знань, практичних умінь, навичок, мотивації та цінностей, що забезпечує здатність до ефективної діяльності[22].

2. Компетентність як комплекс компетенцій. Науковиця О. Пометун описує компетентність як інтегроване поєднання знань, умінь і навичок, що дає змогу ефективно вирішувати вузькі завдання в межах певної діяльності [38].

3. Універсальна здатність діяти. Так, Програма DeSeCo (Definition and Selection of Competencies) [56] трактує компетентність як здатність задовольняти соціальні потреби та виконувати завдання на основі засвоєних знань.

Міжнародна рада зі стандартів IBSTPI визначає її як поєднання знань, навичок і ставлень для досягнення професійних стандартів [57].

4. Досвід як основа компетентності. У дослідженнях М. Головань виділяє ключові категорії: властивість, здатність, знання–вміння–навички, досвід, відповідність вимогам тощо [14]. О. Ломакіна тлумачить компетентність як «психологічне новоутворення особистості», яке є результатом інтеріоризації теоретичного та практичного досвіду [15].

5. Поєднання когнітивного, мотиваційного, поведінкового та соціального.

Таблиця 2

Порівняльна таблиця підходів науковців до визначення змісту поняття

«компетентність»

Автор / Підхід	Визначення компетентності
Н. Яциніна	Інтегральна характеристика для вирішення реальних задач із використанням знань, досвіду, цінностей.

Автор / Підхід	Визначення компетентності
І. Красновська	Інтеграція теорії, практики, мотивації і цінностей для ефективної діяльності.
А. Хуторський	Компетенція - вимога; компетентність-сформована якість з особистим ставленням.
О. Пометун	Комплекс знань і навичок для вирішення задач у певній сфері.
DeSeCo та IBSTPI	Здатність задовольняти потреби та діяти відповідно до стандартів через знання і навички.
М. Головань, Ю. Ємельянов, О. Ломакіна	Компетентність як досвід або психічне новоутворення від інтеріоризації знання й дії.
Педагогічна література	Поєднання когнітивного, мотиваційного, соціального та поведінкового компонентів; діяти в контексті.

Як бачимо з таблиці 2, у педагогічній літературі компетентність розглядається як здатність мобілізувати знання, уміння та способи поведінки залежно від конкретних умов і задач. Вона інтегрує когнітивний, мотиваційно-ціннісний, соціальний і поведінковий компоненти, водночас не існуючи в ізоляції від контексту діяльності.

Отже, термін компетентність у ґрунтовному науковому розумінні - це інтегративна характеристика особистості, що поєднує: 1) знання, навички, досвід; 2) мотивацію, цінності, ставлення; 3) здатність мобілізувати ресурси у конкретній ситуації; контекстуальну адаптивність і соціальну ефективність.

У багатьох концепціях поняття компетентності протиставляється терміну компетенція, яка виступає як вихідна вимога або набір якостей, що мають бути сформовані.

Проаналізувавши підходи науковців до визначення поняття «компетентність», у своїй роботі ми будемо послуговуватись наступним його

визначенням: *компетентність – це інтегративна характеристика особистості, яка поєднує знання, уміння, навички, досвід, цінності, мотивацію та здатність мобілізувати їх для ефективного розв'язання навчальних, професійних і життєвих завдань у конкретному соціальному та культурному контексті.*

У сучасній педагогічній науці поняття «полікультурність» розглядається як складне соціокультурне явище, що відображає процес взаємодії різних етносів, культур та традицій у межах єдиного суспільного простору.

За визначенням О. Романовської, полікультурність - це «спосіб організації життя суспільства, у якому різні етнокультурні групи зберігають свою ідентичність та водночас взаємодіють між собою на засадах рівноправності, толерантності та взаємоповаги» [43]. На думку Н. Балахніної, полікультурність у педагогічному контексті означає створення освітнього середовища, яке забезпечує розвиток здатності учнів до міжкультурної комунікації, поваги до інших культур та гармонійного співіснування у багатокультурному світі [5].

В. Погоріла акцентує увагу на інтегративному характері цього явища, визначаючи його як «процес і результат культурного взаємозбагачення, що передбачає не лише співіснування культур, а й формування нових спільних цінностей, які сприяють соціальній єдності» [35].

Полікультурна компетентність – «це не тільки знання мови та знання країнознавчого характеру, а також вміння та досвід, без яких розуміння людини іншої культури стає нелегким. Не розуміючи іншу культуру, не можна говорити про рефлексію на власну культуру, її розвиток стає неможливим. Відповідно, взаємодія двох культур, внаслідок чого відбувається пізнання як власної, так і чужої культури, видається неможливою» [саф, с.208]. Це може призвести до загострення глобальних проблем, міжнаціональних та міжконфесійних конфліктів. Саме тому однією із чільних задач сучасної освіти науковці називають створення умов для набуття учнями, студентами досвіду міжкультурного, полікультурного спілкування, навчання дітей

навичкам та вмінням спілкування з представниками різних культур, в процесі якого відбувається формування міжкультурної компетенції людини.

У міжнародному контексті поняття полікультурності розглядається як основний принцип демократичного суспільства, що ґрунтується на ідеях мультикультуралізму та культурного плюралізму, забезпечуючи гармонійне співжиття різних культурних спільнот (OECD, 2003).

Таким чином, полікультурність у педагогічній науці можна визначити як соціально-педагогічне явище, яке забезпечує збереження культурної самобутності особистості та водночас сприяє формуванню толерантності, взаємоповаги та готовності до співжиття в багатокультурному світі.

Отже, «полікультурна компетентність» - інтегративна якість особистості, що включає знання, уміння, цінності та установки, необхідні для конструктивної взаємодії з представниками різних культур, національностей і релігій. Вона передбачає здатність не лише до міжкультурної комунікації, але й до усвідомлення цінності культурного різноманіття, формування толерантності та готовності до співпраці у багатонаціональному середовищі.

Зміст полікультурної компетентності охоплює кілька взаємопов'язаних компонентів:

1. Когнітивний компонент – сукупність знань про культуру власного народу та інших етносів, історію, традиції, мову, соціальні та культурні норми.
2. Аксиологічний компонент – система цінностей, що ґрунтується на ідеях гуманізму, рівноправності, взаємоповаги та толерантності.
3. Комунікативний компонент – сформованість умінь і навичок міжкультурної комунікації, готовність до діалогу та співпраці.
4. Емоційно-рефлексивний компонент – здатність до емпатії, критичного осмислення власних установок та упереджень, саморефлексії у процесі міжкультурної взаємодії.

5. Практичний компонент – уміння застосовувати набуті знання й навички в реальних умовах професійної та соціальної діяльності (рис.1).

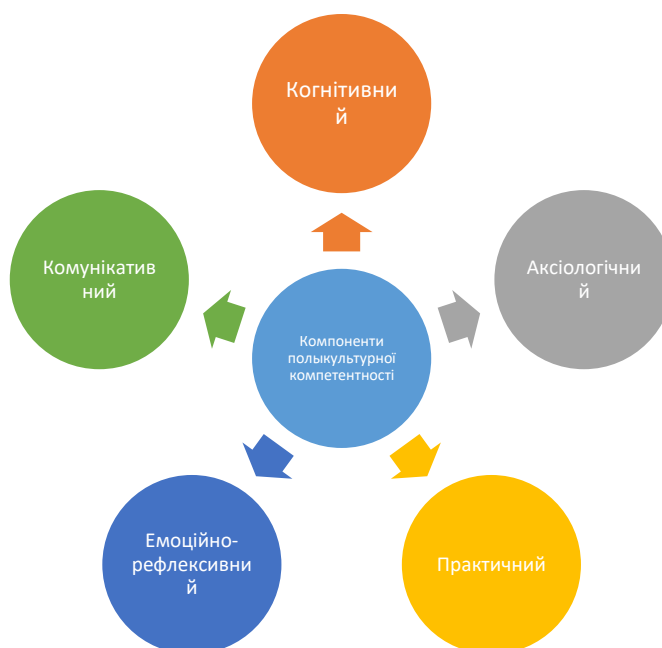

Рисунок 1. Структурні компоненти полікультурної компетентності

Таким чином, *полікультурна компетентність постає як багатокомпонентне утворення, що поєднує у собі знання, цінності, уміння та особистісні якості, спрямовані на ефективну міжкультурну взаємодію. Її формування є одним із пріоритетних завдань сучасної освіти, адже воно забезпечує розвиток особистості, здатної до діалогу, співпраці й збереження культурного різноманіття в умовах глобалізованого світу.*

ВИСНОВКИ до розділу 1

У першому (теоретичному) розділі ми виконали поставлені завдання та дійшли певних висновків. У результаті аналізу проблеми формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти можна зробити такі узагальнення:

1. Формування полікультурної компетентності є актуальною проблемою сучасності. Воно зумовлене глобалізаційними процесами, зростанням міжкультурних контактів, потребою у підготовці фахівців, здатних ефективно діяти в багатокультурному середовищі.
2. Полікультурна компетентність виступає однією з ключових характеристик професійної підготовки майбутніх фахівців. Вона забезпечує їхню здатність до міжкультурної комунікації, сприяє гармонійному співіснуванню з представниками різних культур, формує толерантність, взаємоповагу та готовність до співпраці.
3. Зміст і структура поняття «полікультурна компетентність» охоплюють низку взаємопов'язаних компонентів. До них належать:
 - когнітивний (знання про власну й інші культури, їхні традиції, норми та мови);
 - аксіологічний (система цінностей, заснована на гуманізмі, рівноправності та толерантності);
 - комунікативний (уміння та навички міжкультурного діалогу й співпраці);
 - емоційно-рефлексивний (здатність до емпатії, саморефлексії, подолання упереджень);
 - практичний (уміння застосовувати знання та навички у професійній і соціальній діяльності).
4. Полікультурна компетентність має інтегративний характер. Вона поєднує знання, цінності, досвід і практичні вміння, які забезпечують готовність особистості до життя й професійної діяльності у багатокультурному світі.

РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1. Організаційно - педагогічні умови формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти

Формування полікультурного світогляду здобувачів освіти, розглядуваного як особистісна риса та складова професійної компетентності, тісно пов'язане з усіма напрямками та формами розвитку особистості у сучасному освітньому просторі. Водночас, ключовими для ефективної реалізації цього процесу є духовний, культурний та моральний аспекти.

Згідно з тлумачним словником української мови, «умова» визначається як необхідна обставина, що забезпечує можливість здійснення, створення або утворення чого-небудь, а також сприяє певному процесу [29]. У словнику іншомовних слів О. Мельничука поняття «умова» трактується як вимога однієї зі сторін домовленості, усна або письмова згода щодо чогось, правила, встановлені в певній сфері життя чи діяльності, а також як обставини, від яких залежить хід або результат певної події [47].

Як ми визначили у розділі 1, полікультурність трактується науковцями найбільш часто у контексті етнічної різноманітності, а «полікультурна підготовка громадян зводиться до виховання культури міжнаціонального спілкування, толерантності до етнокультурних відмінностей» [30]. Але маємо зазначити, що полікультурність належить не тільки до національного чи релігійного різноманіття, а «передбачає різноманіття життєвих стилів (в основі яких лежать ціннісні орієнтації, установки, види діяльності, особливості взаємовідносин тощо), характерних для різних соціальних груп: етнічних та релігійних, вікових та гендерних, професійних та ін.»[30]. Саме тому чільним завданням системи освіти є формування готовності спеціаліста до результативної професійної діяльності та взаємодії в полікультурному просторі, що передбачає усвідомлення культурної багатоманітності,

толерантне ставлення до неї та вміння діяти відповідно до специфіки певних культурних умов.

У сучасному освітньому процесі формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти визначається однією з ключових педагогічних задач. Це пояснюється тим, що саме освітній заклад стає простором, де відбувається культурна соціалізація та взаємодія представників різних етнічних і соціальних груп. Як зазначає О. Пометун, компетентнісний підхід «орієнтує освітній процес на практичне застосування знань, на формування здатності діяти у різних життєвих ситуаціях» [37, с.67].

Під організаційно-педагогічними умовами розуміють сукупність зовнішніх і внутрішніх чинників, що забезпечують результативність процесу формування компетентності здобувачів освіти. На думку Т. Вдовичин, організаційно-педагогічні умови можна розглядати як сукупність чинників, що забезпечують узгодження та взаємодію елементів педагогічного процесу задля досягнення його цілей. Вони сприяють удосконаленню міжособистісних взаємин учасників освітнього середовища, розв'язанню конкретних дидактичних завдань, стимулюють навчально-пізнавальну активність здобувачів освіти, формують у них самостійність, ініціативність та професійний інтерес [10, с. 226].

О. Бражнич вважає, що умови є визначальними обставинами, існуючою обстановкою, ситуацією, в якій функціонує освіта, і ділить їх на зовнішні – зумовлені соціумом, і внутрішні – зумовлені здатністю самої освіти до автономії, – самозабезпечення, самоорганізації та самоврядування [9]. А. Галєєва розглядає педагогічні умови як середовище, в якому здійснюється навчання [12]. О. Єжова під педагогічними умовами розуміє цілеспрямований відбір і застосування елементів змісту, методів, прийомів, і навіть організованих форм навчання задля досягнення поставленої мети [16].

Для розвитку полікультурної компетентності, на думку науковців, важливими є:

- створення **полікультурного освітнього середовища**, яке сприяє розвитку толерантності та взаємоповаги;
- **інтеграція змісту навчальних дисциплін** із культурологічним та міжкультурним компонентом [35];
- упровадження **активних методів навчання** (тренінгів, рольових ігор, проектної діяльності), які формують практичні навички комунікації [22];
- **педагогічний супровід саморефлексії здобувачів**, розвиток уміння критично осмислювати власні установки та подолання упереджень [14].

Опираючись на аналіз досліджень науковців з досліджуваної проблеми.

У своєму дослідженні ми будемо послуговуватись наступним визначенням поняття організаційно-педагогічні умови: *організаційно-педагогічні умови формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти - це сукупність організаційних заходів та педагогічних стратегій, спрямованих на розвиток здатності приймати культурне розмаїття, толерантно взаємодіяти в поліетнічному середовищі та гнучко адаптувати свою поведінку під культурні особливості.*

Науковці підкреслюють, що ефективне формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти можливе за умови цілеспрямованої організації освітнього процесу та створення відповідного соціокультурного середовища [45].

До ключових організаційно-педагогічних умов можна віднести:

1) Створення компетентнісно орієнтованого освітнього середовища, яке забезпечує доступ до культурно різноманітних освітніх ресурсів, включно з цифровими технологіями та платформами дистанційного і змішаного навчання. Як зазначає Я. Довгополова [15], використання інтерактивних освітніх середовищ стимулює міжкультурний діалог і формує у студентів досвід толерантної взаємодії.

2) Міждисциплінарна інтеграція змісту освіти, що передбачає включення культурологічних, історичних, соціально-гуманітарних компонентів у навчальні дисципліни. На думку Л. Хомич, Л.Султанової,

Т.Шахрай, саме міждисциплінарність дозволяє розширити світогляд здобувачів і сформуванати здатність до культурної рефлексії [36].

Організація соціокультурного середовища закладу освіти, яке сприяє розвитку навичок міжкультурної комунікації через проєктну діяльність, участь у міжнародних та міжрегіональних освітніх програмах, волонтерських ініціативах. Як зазначає О. Пометун [37;38], активне залучення студентів до культурного обміну є важливою умовою формування громадянських і полікультурних цінностей.

Мотиваційно-ціннісна підтримка здобувачів, що полягає у вихованні толерантності, емпатії, позитивного ставлення до культурного різноманіття. За В. Кременем [23;24], саме ціннісна складова визначає ефективність освітнього впливу й забезпечує стійкість полікультурної компетентності.

Методичне забезпечення освітнього процесу, орієнтоване на розвиток полікультурних компетентностей через проблемно-пошукові методи, кейс-технології, моделювання міжкультурних ситуацій, рольові ігри тощо. Дослідження І. Бега доводять, що такі методи створюють умови для формування гнучкої поведінки, адекватної до конкретних культурних контекстів [6].

Сучасні інтеграційні процеси в Україні та світі, а також розвиток аграрної освіти зумовлюють необхідність підготовки конкурентоспроможних фахівців, здатних ефективно діяти в багатокультурному середовищі. В умовах Борзнянського аграрного фахового коледжу формування полікультурної компетентності набуває особливої ваги, оскільки професійна діяльність майбутніх аграріїв передбачає співпрацю з міжнародними організаціями, участь у проєктах сталого розвитку та інтеграцію до європейського освітнього і виробничого простору.

Науковці підкреслюють, що процес розвитку полікультурної компетентності можливий лише за умови створення спеціально організованого педагогічного середовища, яке поєднує освітні, соціальні та виховні впливи. З урахуванням аналізу праць вітчизняних і зарубіжних

дослідників, а також особливостей освітнього процесу в коледжі, ми визначили три ключові організаційно-педагогічні умови формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти.

1. Створення полікультурно орієнтованого освітнього середовища

Освітнє середовище коледжу має бути спрямоване на розвиток толерантності та поваги до культурного різноманіття. Це досягається шляхом інтеграції міжкультурного змісту в навчальні дисципліни — зокрема, через вивчення міжнародних практик сталого сільського господарства, традицій різних народів у землеробстві, світових підходів до екологічної культури. Як підкреслює В. Кремень [23;24], саме компетентісно орієнтоване середовище забезпечує умови для формування цілісної системи знань, умінь і цінностей особистості.

У Борзнянському аграрному фаховому коледжі створення такого середовища можливе завдяки:

- використанню цифрових платформ (Moodle, Zoom, Erasmus+ Online) для доступу до міжнародних ресурсів;
- організації тематичних тижнів «Культура та аграрна освіта в Україні та у світі»;
- розширенню бібліотечного фонду літературою з полікультурної проблематики.

2. Забезпечення міжкультурної взаємодії та практичного досвіду комунікації

Дослідження Д. Діардорф (UNESCO, 2020) доводять, що формування міжкультурної компетентності є неможливим без реальної взаємодії студентів із представниками інших культур. Для цього у коледжі доцільно:

- налагоджувати співпрацю з іноземними закладами освіти через програми **COIL** (Collaborative Online International Learning);
- організовувати онлайн-зустрічі та майстер-класи за участю фахівців аграрної галузі з інших країн;

- проводити спільні проекти з коледжами України, де навчаються студенти різних національностей;
- створювати студентські клуби міжкультурного спілкування.

Такий досвід дозволяє здобувачам на практиці застосовувати знання про культурне різноманіття, формувати навички ефективної комунікації та адаптивної поведінки в багатокультурному середовищі.

3. Формування мотиваційно-ціннісної основи толерантності та культурної відкритості

І. Бех [6] зазначає, що лише за умови формування внутрішньої мотивації та ціннісних орієнтацій можлива стійка міжкультурна компетентність. У коледжі варто посилити виховну роботу, спрямовану на розвиток у студентів емпатії, готовності до співпраці з представниками різних культур та усвідомлення власної культурної ідентичності.

Це може реалізовуватися через:

- проведення тренінгів і рольових ігор, що моделюють міжкультурні ситуації;
- організацію волонтерських акцій і культурних заходів, де студенти мають змогу співпрацювати з різними соціальними групами;
- реалізацію інтегрованих виховних програм за напрямками «Толерантність як цінність», «Моя культура у світі культур».

Отже, організаційно-педагогічні умови формування полікультурної компетентності здобувачів у Борзнянському аграрному фаховому коледжі охоплюють:

1. Створення полікультурно орієнтованого освітнього середовища;
2. Забезпечення можливостей для міжкультурної взаємодії та практичного досвіду;
3. Формування мотиваційно-ціннісної основи культурної відкритості.

Реалізація цих умов сприятиме підготовці конкурентоспроможних молодших фахівців аграрного профілю, здатних ефективно працювати та спілкуватися у багатокультурному світі

2.2. Зміст, форми і методи реалізації організаційно-педагогічних умов формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти

Ефективне формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти можливе лише за умови цілеспрямованої організації освітнього процесу, що поєднує навчальну, виховну й позааудиторну діяльність. Важливо не лише визначити організаційно-педагогічні умови цього процесу, а й конкретизувати зміст, форми та методи їх реалізації у практиці закладу освіти. Саме системне поєднання цих складників забезпечує створення сприятливого середовища для розвитку у студентів здатності до ефективного міжкультурного спілкування, толерантності та культурної відкритості.

Зміст, форми і методи реалізації організаційно-педагогічних умов формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти у Борзнянському аграрному фаховому коледжі ми визначили наступним чином (таблиця 3).

Таблиця 3.

Зміст, форми і методи реалізації організаційно-педагогічних умов формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти

Організаційно-педагогічні умови	Зміст	Форми	Методи
1. Створення полікультурно орієнтованого освітнього середовища	Інтеграція полікультурної тематики у навчальні дисципліни; використання світових освітніх ресурсів; розширення матеріально-технічної бази	Лекції з міжкультурним аналізом; семінари-дискусії; віртуальні екскурсії; тижні полікультурності	Проблемно-пошукові (аналіз кейсів), інтерактивні (дебати, круглі столи), проєктні
2. Забезпечення міжкультурної взаємодії та	Спільні заходи з представниками різних культур; міжнародні	Клуби міжкультурної комунікації; міжнародні дні	Рольові ігри; метод проєктів; тренінги з міжкультурної

практичного досвіду комунікації	обміни та онлайн-зустрічі; робота у міжкультурних командах	культури; участь у Erasmus+, eTwinning; онлайн-зустрічі з іноземними студентами та експертами	комунікації; інтерактивні онлайн-платформи
3. Формування мотиваційно-ціннісної основи толерантності та культурної відкритості	Усвідомлення власної культурної ідентичності; розвиток емпатії й поваги до культурних відмінностей; популяризація цінностей толерантності	Тренінги «Толерантність у міжкультурному спілкуванні»; кураторські години; фестивалі культур; волонтерські проекти	Рефлексивні (есе, щоденники); діалогові (дискусії, круглі столи); виховні (соціальні акції); метод прикладу

1. Створення полікультурно орієнтованого освітнього середовища

Зміст:

- 1) інтеграція полікультурної тематики в навчальні дисципліни (історія України, соціологія, етика, аграрні технології з урахуванням міжнародного досвіду);
- 2) забезпечення доступу студентів до світових освітніх ресурсів, електронних бібліотек, платформ Coursera, EdX, Erasmus+;
- 3) розвиток матеріально-технічної бази (мультимедійні кабінети, доступ до інтернету, інтерактивні навчальні курси).

Форми:

- 1) лекції з елементами міжкультурного аналізу;
- 2) семінари-дискусії «Аграрні традиції народів світу»;
- 3) віртуальні екскурсії у міжнародні аграрні університети;
- 4) тижні полікультурності у коледжі.

Методи:

- 1) проблемно-пошукові (аналіз кейсів із міжнародної аграрної практики);
- 2) інтерактивні (дебати, мозковий штурм, круглі столи);
- 3) проєктні (створення студентських мініпроєктів про культурні аспекти сталого сільського господарства).

2. Забезпечення міжкультурної взаємодії та практичного досвіду комунікації

Зміст:

- 1) організація спільних навчальних і виховних заходів за участі студентів різних національностей;
- 2) залучення здобувачів до міжнародних програм обміну, онлайн-зустрічей з іноземними студентами та викладачами;
- 3) формування досвіду співпраці в міжкультурних командах.

Форми:

- 1) студентські клуби міжкультурної комунікації;
- 2) онлайн-зустрічі з аграрними експертами з різних країн;
- 3) участь у проєктах Erasmus+ та eTwinning;
- 4) святкування міжнародних днів культури (День Європи, День мов світу).

Методи:

- 1) рольові ігри («переговори між фермерами різних країн», «аграрна виставка у світі культур»);
- 2) метод проєктів (створення міжкультурних ініціатив);
- 3) тренінги з розвитку навичок міжкультурної комунікації;
- 4) інтерактивні платформи для онлайн-співпраці (Padlet, Miro, Zoom).

3. Формування мотиваційно-ціннісної основи толерантності та культурної відкритості

Зміст:

- 1) виховання у студентів усвідомлення власної культурної ідентичності й поваги до культурних відмінностей;
- 2) розвиток емпатії, навичок співпереживання та співпраці;
- 3) популяризація цінностей толерантності, рівності, партнерства.

Форми:

- 1) тренінги «Толерантність у міжкультурному спілкуванні»;
- 2) кураторські години з теми «Моя культура у світі культур»;
- 3) участь у волонтерських і соціокультурних проєктах;

4) студентські фестивалі національних кухонь, музики, традицій.

Методи:

- 1) рефлексивні (щоденники толерантності, есе «Що я дізнався про іншу культуру»);
- 2) діалогові (діалоги культур, круглі столи, дискусії);
- 3) виховні (організація соціальних акцій, благодійних ініціатив у багатокультурному середовищі);
- 4) метод прикладу (запрошення успішних фахівців аграрної галузі, які працюють у міжнародному контексті).

Таким чином, у Борзнянському аграрному фаховому коледжі реалізація організаційно-педагогічних умов формування полікультурної компетентності передбачає системне поєднання змістового наповнення освітнього процесу, різноманітних форм навчальної та виховної діяльності й інтерактивних методів, які забезпечують практичний досвід міжкультурної комунікації та розвиток толерантності у здобувачів.

Отже, реалізація організаційно-педагогічних умов формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти у Борзнянському аграрному фаховому коледжі вимагає чіткого поєднання змістового, організаційного та методичного забезпечення. Визначені напрями - створення полікультурно орієнтованого освітнього середовища, забезпечення міжкультурної взаємодії та практичного досвіду комунікації, формування мотиваційно-ціннісної основи культурної відкритості - реалізуються через комплекс навчальних дисциплін, виховних і соціокультурних заходів, а також сучасних інтерактивних методів навчання. Системне впровадження цих заходів сприятиме розвитку у студентів здатності до толерантної поведінки, відкритості до інших культур та ефективної міжкультурної комунікації, що відповідає сучасним вимогам до підготовки фахівців аграрної галузі.

ВИСНОВКИ до розділу 2

Отже, у другому розділі ми визначили наступне:

Організаційно-педагогічні умови формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти - це сукупність організаційних заходів та педагогічних стратегій, спрямованих на розвиток здатності приймати культурне розмаїття, толерантно взаємодіяти в поліетнічному середовищі та гнучко адаптувати свою поведінку під культурні особливості.

Формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти є цілісним педагогічним процесом, що передбачає інтеграцію навчальної, виховної та позааудиторної діяльності, спрямованої на розвиток знань, умінь і цінностей, необхідних для ефективної міжкультурної комунікації.

У Борзнянському аграрному фаховому коледжі визначено три основні педагогічні умови формування полікультурної компетентності:

- створення полікультурно орієнтованого освітнього середовища;
- забезпечення міжкультурної взаємодії та практичного досвіду комунікації;
- формування мотиваційно-ціннісної основи толерантності та культурної відкритості.

Зміст, форми та методи реалізації цих умов передбачають:

- інтеграцію полікультурного компоненту у навчальні дисципліни;
- проведення лекцій, семінарів-дискусій, тренінгів, рольових ігор;
- організацію міжнародних онлайн-обмінів, клубів міжкультурної комунікації та соціокультурних заходів;
- використання інтерактивних і проєктних методів навчання для розвитку практичних навичок міжкультурного спілкування.

Комплексне впровадження цих педагогічних умов створює сприятливе освітнє середовище для розвитку у студентів здатності

адаптувати поведінку до різних культурних контекстів, проявляти толерантність, емпатію та готовність до ефективної міжкультурної взаємодії.

Реалізація зазначених умов відповідає сучасним вимогам компетентнісної освіти, сприяє підготовці майбутніх фахівців аграрної галузі, здатних діяти та співпрацювати у багатокультурному професійному та соціальному просторі.

РОЗДІЛ III. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

3.1. Організація дослідження

Емпіричне дослідження спрямоване на виявлення ефективних шляхів формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти на прикладі Борзнянського аграрного фахового коледжу. Дослідження проведено у відповідності з науковими принципами системності, комплексності та об'єктивності, що дозволяє забезпечити достовірність отриманих результатів.

У межах дослідження було визначено такі основні завдання:

1. Проаналізувати рівень сформованості полікультурної компетентності у студентів коледжу;
2. Виявити ефективність застосовуваних організаційно-педагогічних умов, форм і методів у процесі розвитку міжкультурних знань, умінь і ціннісних орієнтацій;
3. Оцінити вплив навчальної, виховної та позааудиторної діяльності на формування мотиваційно-ціннісних компонентів полікультурної компетентності.

Дослідження проводилося у декілька етапів:

- підготовчий етап, на якому здійснено аналіз наукової літератури та нормативних документів, визначено інструментарій та критерії оцінювання полікультурної компетентності;
- польовий (емпіричний) етап, що включав анкетування, тестування, спостереження та інтерв'ювання здобувачів і викладачів коледжу;
- узагальнюючий етап, на якому оброблено й проаналізовано отримані дані, виявлено закономірності та сформульовано рекомендації щодо удосконалення процесу формування полікультурної компетентності.

У дослідженні брали участь студенти різних спеціальностей коледжу, що дозволило оцінити полікультурну компетентність у широкому професійному та соціокультурному контексті. Використані методи дослідження поєднували кількісні (анкетування, тестування) та якісні (спостереження, інтерв'ю, аналіз рефлексивних щоденників) підходи, що забезпечило комплексну оцінку сформованості компетентності.

Організація дослідження забезпечила системне отримання емпіричних даних, необхідних для подальшого аналізу впливу педагогічних умов, форм і методів на формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти.

Учасниками дослідження стали здобувачі фахової передвищої освіти Борзнянського аграрного фахового коледжу, які навчалися за різними спеціальностями аграрного профілю. Загальна вибірка складала 120 студентів, що становило близько 80% від контингенту коледжу за відповідний навчальний рік. Вибірка була стратифікованою, що дозволяло представити різні навчальні групи та забезпечити репрезентативність результатів.

Для отримання повної та об'єктивної інформації про рівень полікультурної компетентності студентів використовувалися комплексні методи дослідження, поєднуючи кількісні та якісні підходи:

1. Анкетування – для визначення знань, ціннісних орієнтацій та ставлення студентів до культурного різноманіття (додаток А);
2. Тестування – для оцінювання рівня сформованості когнітивного компоненту полікультурної компетентності;
3. Спостереження – для аналізу поведінкових проявів толерантності та міжкультурної взаємодії у навчальних і позааудиторних заходах (додаток В);
4. Інтерв'ювання – для виявлення мотиваційно-ціннісних аспектів ставлення студентів до культурної різноманітності та їхнього досвіду міжкультурної взаємодії (додаток Б);

5. Аналіз рефлексивних щоденників і проєктних робіт студентів – для оцінки практичної готовності до застосування міжкультурних знань і навичок у професійній діяльності.

Результати комплексних методів дослідження подано нижче

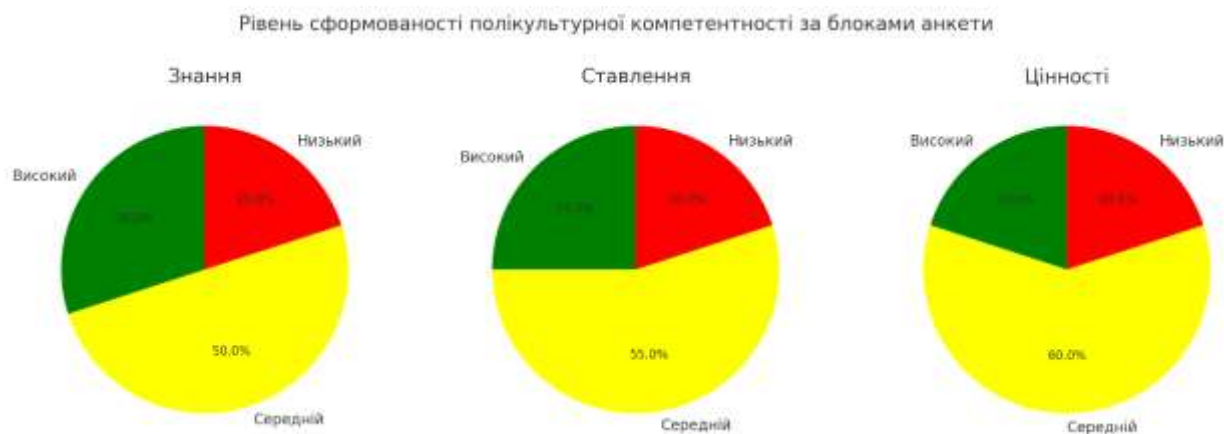

Рисунок 2. Рівень сформованості полікультурної компетентності здобувачів освіти за блоками анкети

Діаграми ілюструють рівень сформованості полікультурної компетентності студентів за блоками анкети: Знання, Ставлення, Цінності.

- Зелений – високий рівень
- Жовтий – середній рівень
- Червоний – низький рівень

Результати інтерв'ю виявились наступними

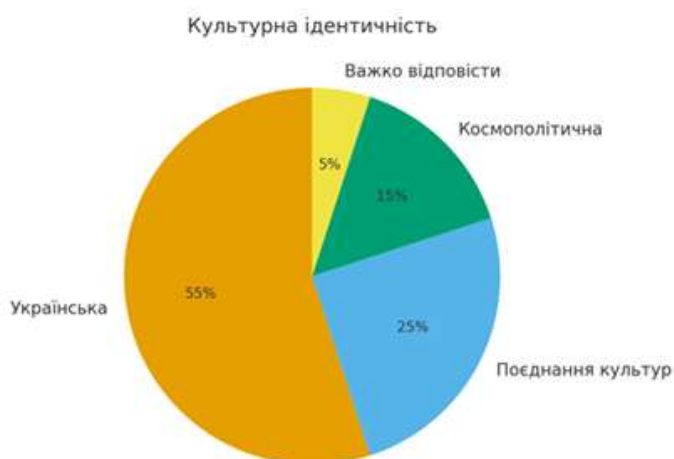

Рисунок 3. Результати відповідей респондентів на питання «Як би ви описали власну культурну ідентичність?»

1. Як би ви описали власну культурну ідентичність? (рис.3)

- Українська – 55 %
- Поєднання української та інших культур – 25 %
- Космополітична / глобальна – 15 %
- Важко відповісти – 5 %

2. Які ситуації сприяли розвитку полікультурної компетентності? (рис.4)

- Участь у міжнародних програмах, обмінах – 30 %
- Спілкування з іноземними студентами – 25 %
- Використання інтернет-ресурсів, ЗМІ – 20 %
- Навчальні курси з культурології – 15 %
- Інше – 10 %

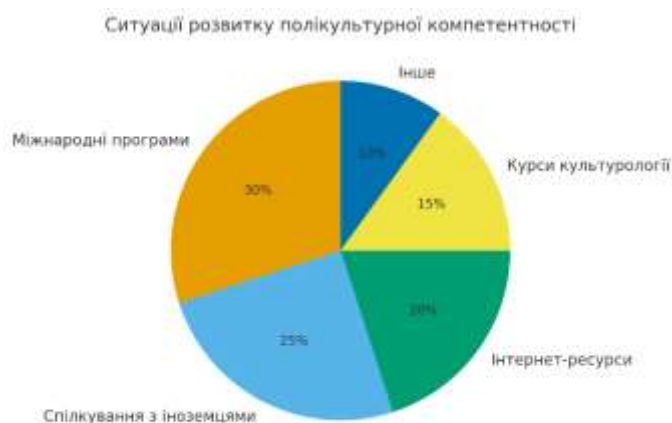

Рисунок 4. Результати відповідей респондентів на питання «Які ситуації сприяли розвитку полікультурної компетентності?»

3. З якими труднощами ви стикалися у спілкуванні з людьми іншої культури? (рис.5)

- Мовний бар'єр – 40 %
- Відмінності у цінностях і традиціях – 25 %
- Стереотипи та упередження – 20 %
- Відсутність досвіду – 15 %

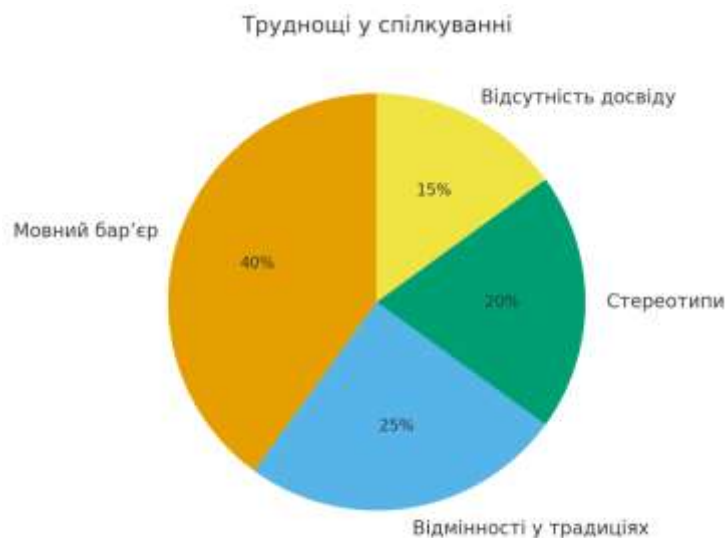

Рисунок 5. Результати відповіді на питання «З якими труднощами ви стикалися у спілкуванні з людьми іншої культури?»

4. Як оцінюєте власну готовність до міжкультурної співпраці у професійній діяльності? (рис.6)

- Високий рівень готовності – 35 %
- Середній рівень – 45 %
- Низький рівень – 20 %

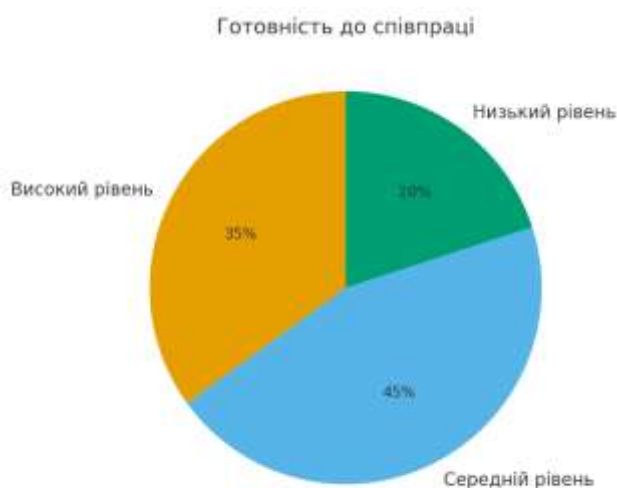

Рисунок 6. Результати відповідей респондентів на питання «Як оцінюєте власну готовність до міжкультурної співпраці у професійній діяльності?»

5. Що допомогло б покращити міжкультурну взаємодію у коледжі? (рис.7)

- Тренінги з міжкультурної комунікації – 30 %
- Більше спільних культурних заходів – 25 %
- Запрошення іноземних викладачів/спікерів – 20 %
- Розширення академічної мобільності – 15 %
- Інше – 10 %

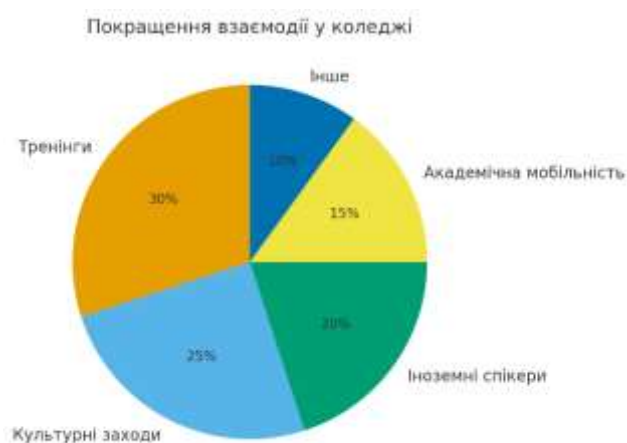

Рисунок 7. Результати відповідей здобувачів освіти на питання Що допомогло б покращити міжкультурну взаємодію у коледжі?

Щоб діагностувати сформованість полікультурної компетентності студентів, тести мають охоплювати знання, уміння та ціннісно-мотиваційну сферу. Ми підготували комплексний варіант з 15 тестових завдань (з вибором відповіді, множинним вибором та шкалами оцінювання) (додаток Г).

У дослідженні взяли участь 100 студентів. Отримані результати свідчать про різний рівень сформованості полікультурної компетентності, яку розглянуто за трьома основними компонентами – когнітивним (знання), поведінковим (уміння), мотиваційним (цінності) – та в цілому.

Когнітивний компонент (знання) (рис.8)

- Високий рівень – 40 %;
- Середній рівень – 45 %;
- Низький рівень – 15 %.

Рисунок 8. Результати тестування за когнітивним компонентом

Отримані результати показують, що більшість студентів обізнані з основними поняттями та принципами міжкультурної комунікації, однак потребують систематизації знань та розширення уявлень про глобальні культурні процеси.

Поведінковий компонент (уміння) (рис.9)

- Високий рівень – 35 %;
- Середній рівень – 50 %;
- Низький рівень – 15 %.

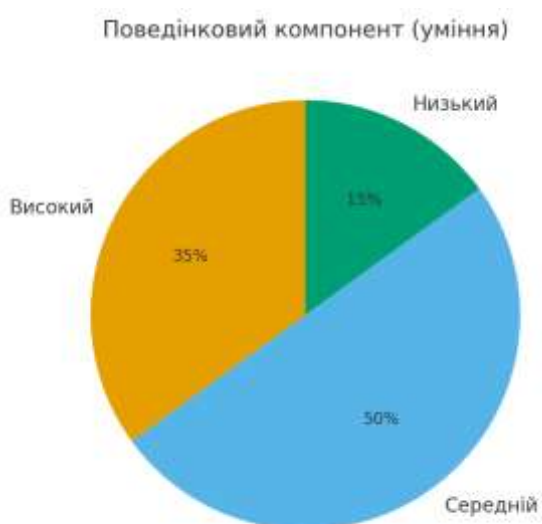

Рисунок 9. Результати тестування на предмет сформованості готовності до полікультурної взаємодії за поведінковим компонентом

Студенти здебільшого демонструють готовність до конструктивної взаємодії, проте не завжди володіють практичними навичками подолання мовних бар'єрів чи уникнення стереотипів.

Мотиваційний компонент (цінності) (рис.10).

- Високий рівень – 45 %;
- Середній рівень – 40 %;
- Низький рівень – 15 %.

Рисунок 10. Результати тестування на предмет сформованості готовності до полікультурної взаємодії за мотиваційним компонентом

Загальний рівень сформованості полікультурної компетентності (рис.11).

- **Високий рівень** – 32 % студентів.

Ця група демонструє глибокі знання про міжкультурну взаємодію, володіє ефективними комунікативними стратегіями та виявляє позитивне ставлення до культурного розмаїття.

- **Середній рівень** – 48 %.

Найчисельніша група, яка володіє базовими знаннями та вміннями, проте потребує додаткової практики в реальних міжкультурних ситуаціях.

- **Низький рівень** – 20 %.

Ці студенти мають поверхове уявлення про полікультурність і демонструють труднощі в комунікації з представниками інших культур.

Рисунок 11. Загальний рівень сформованості полікультурної компетентності студентів

Більшість студентів позитивно налаштовані до міжкультурної співпраці, визнають цінність культурного розмаїття та виявляють готовність брати участь у міжнародних освітніх та професійних проєктах.

Використання різних методів дозволило забезпечити трикутну перевірку даних (триангуляцію), що підвищило надійність і об'єктивність результатів дослідження.

Завдяки такій організації дослідження стало можливим не лише кількісно оцінити рівень полікультурної компетентності, а й виявити її якісні характеристики, виявити сильні та слабкі сторони формування компетентності у студентів та обґрунтувати рекомендації щодо удосконалення педагогічного процесу.

Отже, загальний рівень сформованості полікультурної компетентності можна оцінити як середній. Найвищі показники продемонстровано у мотиваційному компоненті (ціннісні орієнтації), що свідчить про позитивне ставлення студентів до культурного різноманіття. Найбільші труднощі

виявлені у поведінковому аспекті (практичні навички), що потребує посилення тренінгових та інтерактивних форм роботи.

Для підвищення рівня сформованості компетентності доцільно запроваджувати міжнародні освітні програми, культурні обміни, практичні заняття з міжкультурної комунікації, а також створювати умови для безпосереднього спілкування з представниками інших культур.

3.2. Методичні рекомендації з формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується інтенсивними процесами глобалізації, інтеграції та міжкультурної взаємодії, що висуває нові вимоги до системи освіти. Здобувачі фахової передвищої освіти, які в майбутньому стануть активними учасниками професійного та соціального життя, мають бути підготовленими до ефективного спілкування й співпраці у багатокультурному середовищі. Це зумовлює необхідність цілеспрямованого формування у них полікультурної компетентності як однієї з ключових складових професійної підготовки.

Полікультурна компетентність включає знання про культурне різноманіття, уміння конструктивно взаємодіяти з представниками різних культур, готовність до діалогу та співпраці, а також толерантне ставлення до культурних відмінностей. Вона забезпечує не лише академічну та професійну мобільність молоді, а й сприяє гармонійному розвитку особистості, вихованню громадянських цінностей, інтеграції у світове співтовариство.

Методичні рекомендації спрямовані на те, щоб допомогти викладачам та адміністрації закладів фахової передвищої освіти ефективно організовувати освітній процес, поєднуючи аудиторну та позааудиторну діяльність, використовуючи інноваційні педагогічні технології та створюючи умови для практичного застосування студентами знань у сфері міжкультурної комунікації.

Реалізація зазначених підходів сприятиме формуванню у здобувачів освіти здатності до толерантної взаємодії, професійній конкурентоспроможності та підготовці до життя й діяльності в умовах культурного різноманіття сучасного світу.

Мета методичних рекомендацій – надати науково обґрунтовані та практично орієнтовані підходи до формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти, сприяти удосконаленню освітнього процесу, вихованню толерантності та готовності до ефективної взаємодії у багатокультурному середовищі.

Завдання:

1. Визначити сутність і структуру полікультурної компетентності як педагогічної категорії.
2. Окреслити основні принципи та педагогічні умови її формування у закладах фахової передвищої освіти.
3. Запропонувати форми, методи та засоби навчально-виховної роботи, спрямованої на розвиток у студентів полікультурної компетентності.
4. Надати рекомендації щодо інтеграції міжкультурної тематики у навчальні дисципліни та позааудиторну діяльність.
5. Розробити орієнтовні етапи формування полікультурної компетентності та критерії її оцінювання.
6. Представити систему діагностики рівня полікультурної компетентності здобувачів освіти.
7. Сформувати методичні поради для викладачів і адміністрації закладів щодо створення сприятливого освітнього середовища.

Основні принципи формування полікультурної компетентності

1. Принцип гуманізму – визнання цінності кожної особистості незалежно від культурної належності.
2. Принцип діалогу культур – опора на взаємозбагачення через комунікацію та взаєморозуміння.

3. Принцип інтеграції – поєднання навчальної, виховної та позааудиторної діяльності.
4. Принцип практичної спрямованості – набуття навичок міжкультурної взаємодії у реальних чи змодельованих ситуаціях.
5. Принцип партнерства – співпраця викладачів, студентів, батьків, громадських організацій, міжнародних інституцій.

Педагогічні умови

- Створення толерантного освітнього середовища у коледжі.
- Інтеграція міжкультурної тематики в навчальні програми (гуманітарні, соціальні та професійно-орієнтовані дисципліни).
- Організація міжкультурної взаємодії через участь студентів у міжнародних проєктах, програмах обміну, культурних заходах.
- Використання активних методів навчання (дискусії, рольові ігри, тренінги, кейс-методи, моделювання ситуацій).
- Застосування цифрових технологій для міжкультурної комунікації (онлайн-конференції, спільні проєкти з іноземними студентами).

Форми та методи роботи

- Аудиторна робота: інтерактивні лекції, семінари, аналіз культурних кейсів, проєктна діяльність.
- Позааудиторна робота: культурні фестивалі, клуби міжкультурного спілкування, тематичні зустрічі з представниками різних культур.
- Інноваційні методи: використання гейміфікації, міжкультурних симуляцій, платформ EdTech для організації спільних міжнародних навчальних проєктів.
- Методи рефлексії: ведення студентами щоденників міжкультурних вражень, обговорення досвіду під час групових дискусій.

Етапи формування полікультурної компетентності

1. Мотиваційно-орієнтаційний етап – формування позитивного ставлення до культурного різноманіття (лекції, дискусії, тренінги).

2. Когнітивно-пізнавальний етап – засвоєння знань про різні культури, міжнародні норми співіснування (навчальні курси, спецсемінари).
3. Діяльнісно-практичний етап – застосування знань у практичних ситуаціях (проекти, симуляції, рольові ігри, участь у міжнародних заходах).
4. Рефлексивно-оцінювальний етап – самооцінка й оцінювання рівня полікультурної компетентності, узагальнення досвіду, корекція результатів.

Діагностика рівня полікультурної компетентності

Рекомендується використовувати комплексний підхід:

- Анкетування та тести (на знання і ставлення).
- Спостереження (за участю студентів у міжкультурній комунікації).
- Самооцінка та взаємооцінка (через щоденники рефлексії, обговорення).
- Метод кейсів (оцінка здатності діяти у змодельованих ситуаціях).

Критерії оцінювання:

- Когнітивний (знання про культури, традиції, норми взаємодії).
- Діяльнісний (уміння вирішувати міжкультурні конфлікти, ефективно співпрацювати).
- Мотиваційно-ціннісний (ставлення до культурного різноманіття, рівень толерантності).

Очікувані результати

- Розвиток здатності студентів до ефективної міжкультурної комунікації.
- Формування толерантності, емпатії, відкритості до культурного розмаїття.
- Підвищення конкурентоспроможності випускників у професійній діяльності на національному та міжнародному рівнях.
- Зміцнення позитивного іміджу закладу освіти як середовища, що сприяє розвитку полікультурності.

Рекомендації викладачам

- Використовувати приклади з реального життя та актуальні міжнародні кейси.
- Створювати умови для командної роботи в багатокультурних групах.
- Використовувати сучасні інформаційні ресурси для ознайомлення студентів з культурним розмаїттям.
- Заохочувати участь студентів у програмах академічної мобільності, міжнародних стажуваннях, волонтерських ініціативах.

Процес формування полікультурного світогляду маємо починати з актуалізації вітагенного досвіду конкретного студента. Це означає, що перед початком цілеспрямованої систематичної роботи за певним напрямом формування особистості педагогу необхідно з'ясувати рівень засвоєних знань про гуманну поведінку, виявити ціннісні орієнтації та мотиви поведінки студентів. Це можна зробити за допомогою спеціально організованих анкетування, опитування, бесіди тощо. Або ж скористатися більш опосередкованою формою отримання інформації, як то: година куратора на тему «У гості до самого себе», де студенти можуть поділитися власним життєвим досвідом та відповісти на питання «Чому?», аргументуючи власні ціннісні установки, позицію і точку зору; на семінарських заняттях з фахових дисциплін, у процесі аналізу виробничих ситуацій тощо.

Отже, формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти є необхідною умовою їх професійної та особистісної самореалізації. Реалізація запропонованих методичних рекомендацій сприятиме розвитку у студентів здатності до толерантної міжкультурної взаємодії, розширенню світогляду та підготовці до діяльності у глобалізованому світі.

ВИСНОВКИ до розділу 3

Проведене дослідження дозволило встановити, що рівень полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти характеризується певною неоднорідністю та залежить від факторів особистісного розвитку, освітнього досвіду та активності в міжкультурній взаємодії.

Аналіз результатів анкетування та тестування показав, що у більшості студентів спостерігається достатній рівень знань про культурну різноманітність, проте сформованість ціннісного та поведінкового компонентів полікультурної компетентності потребує подальшого розвитку.

Виявлено, що ставлення студентів до міжкультурної взаємодії є позитивним, проте рівень практичних навичок міжкультурної комунікації залишається середнім, що свідчить про необхідність більш систематичного впровадження практичних форм навчання, спрямованих на розвиток комунікативних та адаптивних умінь у полікультурному середовищі.

Дослідження підтвердило взаємозв'язок між сформованістю полікультурної компетентності та активністю студентів у соціально-культурних заходах: ті, хто бере активну участь у міжкультурних проєктах і волонтерських ініціативах, демонструють вищий рівень компетентності.

На основі отриманих даних сформовано методичні рекомендації та запропоновано орієнтовний профіль розвитку полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти, що включає комплекс освітніх та виховних заходів, спрямованих на підвищення рівня знань, ціннісних орієнтацій та практичних навичок міжкультурної взаємодії.

Результати дослідження створюють основу для подальшого удосконалення навчальних програм і методичних рекомендацій з формування полікультурної компетентності у системі передвищої освіти, що сприятиме підготовці студентів до ефективної професійної та соціокультурної взаємодії у глобалізованому світі.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз наукових джерел і соціокультурних тенденцій сучасності підтвердив актуальність проблеми формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти. У глобалізованому світі здатність до ефективної міжкультурної взаємодії, толерантності та розуміння культурної різноманітності є ключовим компонентом професійної та соціальної успішності студентів. Виявлено, що недостатній рівень полікультурної підготовки може призводити до труднощів у професійній діяльності та соціальній адаптації, що підкреслює необхідність системного розвитку даної компетентності на етапі передвищої освіти.

Дослідження дозволило уточнити зміст полікультурної компетентності як інтегрованого утворювального феномена, що включає когнітивний (знання про культури та міжкультурну комунікацію), ціннісний (толерантне ставлення, повага до культурної різноманітності) та поведінковий (комунікативні навички, здатність до адаптивної взаємодії) компоненти. Встановлено, що полікультурна компетентність є динамічною структурою, формування якої потребує поетапної та цілеспрямованої педагогічної роботи.

У дослідженні визначено основні організаційно-педагогічні умови, що сприяють розвитку полікультурної компетентності:

1. Створення полікультурно орієнтованого освітнього середовища;
2. Забезпечення можливостей для міжкультурної взаємодії та практичного досвіду;
3. Формування мотиваційно-ціннісної основи культурної відкритості.

Ці умови забезпечують регуляцію освітнього процесу, стимулюють міжособистісну взаємодію та сприяють усвідомленому засвоєнню культурних цінностей.

Було встановлено, що ефективність формування полікультурної компетентності значною мірою залежить від використання різноманітних форм і методів: лекційно-семінарські заняття, практичні тренінги, рольові ігри, міжкультурні дискусії, інтерактивні вправи, участь у культурних і волонтерських заходах. Така комплексна реалізація умов забезпечує розвиток усіх компонентів полікультурної компетентності та стимулює внутрішню мотивацію студентів до міжкультурної взаємодії.

Організація дослідження включала вибір та апробацію діагностичних інструментів для оцінювання рівня полікультурної компетентності. Констатувальний етап експерименту показав, що студенти мають достатній рівень знань про культурну різноманітність, однак ціннісний і поведінковий компоненти формуються менш системно. Виявлено, що активна участь у соціокультурних заходах сприяє підвищенню загального рівня компетентності.

На основі дослідження розроблено методичні рекомендації, які передбачають комплексний підхід: включення полікультурного компоненту у навчальні програми, застосування інтерактивних методів навчання, організацію міжкультурних практик, тренінгів і проєктів, а також формування розвивального освітнього середовища. Реалізація цих рекомендацій сприятиме підвищенню ефективності формування полікультурної компетентності та розвитку соціальної і професійної адаптивності студентів.

Проведене дослідження підтвердило необхідність системного та комплексного підходу до формування полікультурної компетентності здобувачів фахової передвищої освіти, що включає теоретичну підготовку, практичну діяльність і створення сприятливих організаційно-педагогічних умов для розвитку когнітивного, ціннісного та поведінкового компонентів компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авхутська С. Полікультурна компетентність як чинник професійного й особистісного зростання майбутнього учителя історії. *Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. пр. Уман. пед. ун-ту імені Павла Тичини*. Умань, 2011. № 4 (1). С. 110–115.
2. Авхутська С. О. Формування полікультурної компетентності майбутніх учителів історії в процесі професійної підготовки: автореф. дис.канд. пед. наук: 13.00.04. Умань, 2013. 19 с.
3. Андрущенко В. Характер особистості: гармонія національних загальнолюдських цінностей, шляхи формування. *Вища освіта України*. 2009. № 1. С. 13-19.
4. Антонова О. Є., Маслак Л. П. Європейській вимір компетентнісного підходу та його концептуальні засади. *Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід*: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. С. 81-109.
5. Балахніна, Н. Формування полікультурної компетентності учнів у процесі навчання. *Педагогічні науки*. 2015. № 3. С. 45-50.
6. Бех І. Д. Почуття цінності іншої людини як моральний пріоритет особистості. *Початкова школа*. 2001. № 12. С. 24-26.
7. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. К.: «К.І.С.», 2004. С. 45 -50.
8. Бондар В. Проблеми теоретичної компетентності та методологічної культури дослідників у галузі педагогічних наук. *Вища освіта України*. 2016. № 3. С. 18-23. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2016_3_4.

9. Бражнич О.Г. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Кривий Ріг, 2001. 238 с.
10. Вдовичин Т.Я. Обґрунтування організаційно-педагогічних умов для забезпечення навчального процесу майбутніх фахівців у педагогічному університеті. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. С. 225-229. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/1135>.
11. Галаєвська Л. Полікультурне виховання здобувачів освіти в новій українській школі. Режим доступу: <https://surl.lu/imkapv>.
12. Галєєва А.П. Організаційно-педагогічні умови виховної діяльності у вищому аграрному навчальному закладі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Дрогобич, 2009. 22 с.
13. Головань М. С. Компетенція та компетентність: порівняльний аналіз понять. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2011. № 8 (18). С. 224 -234.
14. Головань, М. С. Поняття «компетенція» і «компетентність» у педагогічній науці. *Педагогіка і психологія*. 2008. № 3. С. 21-25.
15. Довгополова Я. В. Формування толерантних відносин студентів у полікультурному середовищі вищого навчального закладу: дис. ... канд. пед. наук Харків : Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна, 2007. 206 с.
16. Єжова О.О. Сутність організаційно-педагогічних умов педагогічного процесу. *Психолого-педагогічні науки*. 2014. № 3. С. 39-43.
17. Компанієць В. О. Сутність і особливості сучасного полікультурного виховання. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць*. Київ. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2004. Вип. 6. Кн. 1. С. 62-67.
18. Компетентнісний підхід до підготовки педагогів у зарубіжних країнах: теорія та практика : монографія / Н. М. Авшенюк, Т. М. Десятов,

- Л. М. Дяченко, Н. О. Постригач, Л. П. Пуховська, О. В. Сулима. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 280 с.
19. Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952_008#Text.
20. Котенко О. Педагогічні умови розвитку полікультурної компетентності вчителів зарубіжної літератури як фактор зростання професіоналізму. Імідж сучасного педагога. 2010. № 10 (109). С. 38-41.
21. Кравець Р.А. Теоретичні і методичні основи полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі: монографія. Вінниця: «Планер», 2017. 434 с.
22. Красновська І.П. Теоретичне обґрунтування понять "компетенція" і "компетентність" у дослідженнях науковців (друга половина ХХ – початок ХХІ століття). *Педагогічний альманах*. 2020. Вип. 45. С. 233-238.
23. Кремень В.Г. Толерантність як імператив: національна ідентичність в добу глобалізації. *День*. 2011. № 42-43. С. 5.
24. Кремень В. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум. К.: Грамота, 2007. 576 с.
25. Марущак О.М. Поняття компетентності у педагогічній діяльності. *Креативна педагогіка: [наук.-метод. журнал] / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся»*. Житомир, 2016. Вип. 11. С. 97-108.
26. Мелько Л. Ф. Роль країнознавчих проєктів у формуванні полікультурної компетентності студентів-міжнародників. Розвиток інформаційного суспільства: колект. моногр. в 10-ти томах. К., 2013. Т. 10. Інформаційно-комунікаційні аспекти міжнародної та національної безпеки. С. 268-290.
27. Місенг Д.В. Вплив ціннісних орієнтацій на стиль життя особистості : дис. ... канд. психол. н. Київ, 2020. 286 с.

28. Національна доктрина розвитку освіти. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>.
29. Нові підходи до історичної освіти в умовах багатокультурного суспільства : навч. посібн. для студ. ВНЗ / за заг. ред. Баханова К. О. Л.: ЗУКЦ, 2012. 164 с.
30. Олійник Т.І. Педагогічні умови формування полікультурної компетентності учнів у закладах позашкільної мистецької освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип.55. Том 2. С. 65-68.
31. Омелянчук І.І. Сутність поняття «полікультурність» як основоположного компонента в структурі міжкультурної комунікації. *Вісник психології і педагогіки*. Режим доступу: <http://surl.li/zkqenk>.
32. Онищенко М. Ю. До питання про структуру полікультурної компетентності майбутніх перекладачів. *Збірник наукових праць Херсон. держ. ун-ту. Педагогічні науки*. Херсон, 2017. Вип. 80 (3). С. 187-192.
33. Педагогічна майстерність: хрестоматія - навчальний посібник. За заг. ред. І. Зязюна. Київ : Вища школа, 2006. 606 с.
34. Перетяга Л. Є. Дидактичні умови формування полікультурної компетентності молодших школярів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання». Харків, 2008. 24 с.
35. Погоріла В. І. Полікультурність як чинник розвитку сучасної освіти. *Освітній простір України*. 2018. № 11. С. 33-40.
36. Полікультурна освіта в контексті загальнокультурного розвитку особистості педагога : монографія / Л. О. Хомич, Л. Ю. Султанова, Т.О.Шахрай. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 212 с.
37. Пометун О. І. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. *Рідна школа*. 2005. № 1. С. 65-69.
38. Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. *Компетентнісний*

- підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*. К.: К.І.С., 2004. С.16-33.
- 39.Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: навчальний посібник / за ред. І.Л. Холковської. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. 144 с.
- 40.Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: навчальний посібник / за ред. І.Л. Холковської. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. 144 с.
- 41.Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти». Затв. Наказом Мінекономіки за № 610 від 23.03.2021 р. Режим доступу: <http://surl.li/jdmekj>.
- 42.Рибалка В.В. Теорії особистості у вітчизняній психології : навч. посібник. К. : ІПППО АПН України, 2006. 530 с.
- 43.Романовська, О. Полікультурність як освітня цінність. *Наука і освіта*. 2012. № 5. С. 124-128.
- 44.Сафонова І.О. Сутність і структура міжкультурної компетентності в контексті аксіологічного підходу. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2014. №3 (62). С.129-143.
- 45.Сисоєва С.О. Культурологічні концепти освітології та розвиток полікультурного суспільства. *Освітологія – соціально-культурологічні контексти*. Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/711762/1/S_Sysoieva_NPO_1-2.pdf.
- 46.Словник іншомовних слів / Уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. К.: Наукова думка, 2000. 680 с.
- 47.Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. 2-е видання випр. і доп. К: Українська радянська енциклопедія, 1985, 966с.
- 48.Султанова Л. С. Полікультурна освіта майбутнього викладача закладу вищої освіти: теоретичний аспект: монографія. Івано-Франківськ: ЯРИНА, 2018. 352 с.

49. Теоретичні і методичні засади полікультурної освіти викладача вищого навчального закладу: Методичні рекомендації / Укл. Л.Ю. Султанова. К.: ІПОД, 2013. 48 с.
50. Хоружа Л. Л. Етична компетентність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: Монографія. К., 2003. 351 с.
51. Цимбрило С. Педагогічні умови полікультурного виховання студентів в освітньо-виховному середовищі вищого навчального закладу. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2020 р., № 73, Т. 2. С. 243-248.
52. Чжан Ювень. Формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР: дис. ...канд.пед.наук. 011 Освітні, педагогічні науки. Харків, 2020. 215 с.
53. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник. Х. : Прапор, 2004. 640 с.
54. Яциніна Н. О. Структура професійної педагогічної компетентності майбутнього вчителя. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна.* — Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. Вип. 16. С. 132-134.
55. Banks J.A. *Multiethnic education: Theory and practice.* Boston: Allyn and Bacon, 1988. 312 p.
56. DeSeCo. *Definition and Selection of Competencies: Theoretical and Conceptual Foundations.* OECD, 2003. 85 p.
57. IBSTPI. *International Board of Standards for Training, Performance and Instruction. Instructor Competencies: Standards for Face-to-Face, Online and Blended Settings.* 3rd ed. Charlotte, NC: Information Age Publishing, 2012. 175 p.
58. OECD. *Definition and Selection of Competencies: Theoretical and Conceptual Foundations (DeSeCo).* Paris: OECD, 2003. 85 p.

59. Rakotomena M. H. Les ressources individuelles pour la compétence interculturelle individuelle. In *Revue internationale sur le travail et la société*. 2005. P. 668-691.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для студентів

Інструкція: оберіть варіанти відповіді або запишіть власний варіант там, де зазначено.

Блок 1. Знання

1. Які країни входять до складу Європейського Союзу?

2. Назвіть основні релігійні свята у світі та їх культурне значення.

3. Що таке культурна толерантність і чому вона важлива у професійній діяльності? _____

Блок 2. Ставлення

4. Чи вважаєте ви важливим поважати традиції інших культур? (так/ні)

5. Як ви реагуєте на дискусії з людьми іншої культури?

6. Чи брали ви участь у спільних культурних заходах? (так/ні) Якщо так – які?

Блок 3. Цінності

7. Наскільки для вас важливо співпрацювати з людьми різних культур?

(шкала 1–5) _____

8. Чи готові ви змінювати власні звички, щоб адаптуватися до культурних норм іншої країни? (шкала 1–5) _____

9. Які цінності ви вважаєте найважливішими для міжкультурної взаємодії?

Додаток Б

Питання для інтерв'ю

Студенти:

1. Як би ви описали власну культурну ідентичність?
2. Які ситуації у навчанні або поза навчанням сприяли розвитку вашої полікультурної компетентності?
3. З якими труднощами ви стикалися у спілкуванні з людьми іншої культури?
4. Як оцінюєте власну готовність до міжкультурної співпраці у професійній діяльності?
5. Що, на вашу думку, допомогло б покращити міжкультурну взаємодію у коледжі?

Викладачі:

1. Які методи та форми навчання ви використовуєте для розвитку полікультурної компетентності?
2. Як оцінюєте рівень міжкультурної компетентності студентів?
3. Які труднощі виникають при організації міжкультурних заходів?
4. Які педагогічні умови, на вашу думку, є найефективнішими?
5. Які рекомендації можете дати для покращення розвитку полікультурної компетентності у студентів?

Додаток В

План спостереження

Інструкція: спостерігач фіксує прояви студентів під час навчальних та позааудиторних заходів.

Студент	Захід	Активність у дискусіях (В/С/Н)	Співпраця у групах (В/С/Н)	Прояв толерантності (В/С/Н)	Емпатія та розуміння (В/С/Н)	Застосування знаць на практиці (В/С/Н)	Коментарі
---------	-------	--------------------------------------	----------------------------------	-----------------------------------	------------------------------------	--	-----------

Примітка:

- В – високий рівень
- С – середній рівень
- Н – низький рівень

Коментарі: короткі пояснення поведінкових проявів, приклади конкретних ситуацій.

Додаток Г

Тести для визначення рівня сформованості полікультурної компетентності

Блок 1. Знання (когнітивний компонент)

1. Полікультурна компетентність – це:
 - a) вміння ефективно працювати в міжнародних колективах
 - b) здатність розуміти та поважати різні культури
 - c) знання історії своєї країни
 - d) поєднання знань, умінь і ставлень для взаємодії в багатокультурному середовищі ✓
2. Яке з наведених понять найбільш тісно пов'язане з толерантністю?
 - a) Дискримінація
 - b) Прийняття різноманіття ✓
 - c) Егоцентризм
 - d) Конфліктність
3. Який міжнародний документ закріплює права людини на свободу культурної самовираженості?
 - a) Хартія ООН ✓
 - b) Паризька мирна угода
 - c) Женевська конвенція
 - d) Лісабонський договір
4. Етноцентризм означає:
 - a) позитивне ставлення до іншої культури
 - b) визнання культурної рівності
 - c) схильність оцінювати інші культури через призму власної ✓
 - d) прагнення до глобалізації

5. Укажіть приклад міжкультурної комунікації:
- a) Спілкування студентів з різних країн у проєктній групі ✓
 - b) Дискусія між викладачем і студентом однієї національності
 - c) Вивчення національної історії
 - d) Читання художньої літератури

Блок 2. Уміння та навички (поведінковий компонент)

6. У ситуації конфлікту з представником іншої культури ви, швидше за все:
- a) Уникаєте спілкування
 - b) Намагалися б зрозуміти його позицію ✓
 - c) Доводите перевагу власних поглядів
 - d) Шукаєте компроміс ✓
7. Якщо іноземний студент неправильно інтерпретує український звичай, ви:
- a) Критикуєте його
 - b) Пояснюєте значення доступною мовою ✓
 - c) Ігноруєте ситуацію
 - d) Жартуєте над непорозумінням
8. Які методи ефективні для уникнення культурних непорозумінь? (оберіть кілька)
- Активне слухання ✓
 - Стереотипізація
 - З'ясування культурного контексту ✓
 - Використання відкритих запитань ✓
9. Під час групової роботи з іноземними студентами ви:
- a) Виконуєте лише свою частину роботи
 - b) Активно взаємодієте та координуєте завдання ✓

- c) Чекаєте, поки інші зроблять вибір
 - d) Уникаєте спілкування
- 10.Що допоможе найкраще подолати мовний бар'єр?
- a) Використання жестів і невербальної комунікації ✓
 - b) Уникання діалогу
 - c) Вимога говорити лише вашою мовою
 - d) Використання перекладача або цифрових інструментів ✓

Блок 3. Цінності та ставлення (мотиваційний компонент)

- 11.Яке ваше ставлення до культурних відмінностей?
- a) Вони збагачують досвід ✓
 - b) Мене вони не цікавлять
 - c) Викликають дискомфорт
 - d) Варто уникати надмірної різноманітності
- 12.Чи готові ви працювати в багатокультурному колективі?
- a) Так, із задоволенням ✓
 - b) Так, але з певними труднощами ✓
 - c) Ні
 - d) Важко відповісти
- 13.Оцініть свою готовність до міжкультурної комунікації (за шкалою 1–5):
- 1 – зовсім не готовий
 - 5 – повністю готовий
- 14.Укажіть, що для вас важливіше у взаємодії з представниками іншої культури:
- a) Взаємна повага ✓
 - b) Перевага власної культури
 - c) Лише практична користь
 - d) Збереження дистанції

15. Чи вважаєте ви, що ваш навчальний заклад достатньо підтримує міжкультурну взаємодію?

- a) Так ✓
- b) Частково ✓
- c) Ні
- d) Не маю думки

Обробка результатів

- За правильні відповіді у знаннєвому та діяльнісному блоці – по 1 балу.
- За мотиваційний блок (шкали та цінності) – від 1 до 5 балів.
- Рівні:
 - **Високий** – 30–35 балів
 - **Середній** – 20–29 балів
 - **Низький** – менше 20 балів